BAGEESHA
ବାଗୀଶ
ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ, ପଞ୍ଚମ ସଂଖ୍ୟା | ସେପ୍ଟେମ୍ବର - ଅକ୍ଟୋବର ୨୦୨୪
Volume No. 02 | Issue No. 05 | Sep - Oct 2024
Refereed Peer-Reviewed Journal
BM2024/05-A004
https://bageesha.in
OPEN ACCESS

୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷାଶିଳ୍ପ

■ ଡ. ଖଗେଶ୍ୱର ମେହେର

ଅଧ୍ୟାପକ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ, ବଣାଇଗଡ଼ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ବଣାଇଗଡ଼

Article Received : 13.10.2024 | Accepted : 25.10.2024 | Published : 25.11.2024

ସାରାଂଶ

ABSTRACT

ଆଲୋଚ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧଟିରେ ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷିକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଉପରେ ଅଧ୍ୟୟନ ତଥା ବିଶ୍ଳେଷଣ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଅଛି । ସଂପ୍ରତି ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନାର ବିଷୟ । ପୁଣି, 'ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ' ବା 'ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ (Linguistics) ମଧ୍ୟ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନର ବିଷୟ । କାରଣ, ଭାଷାର ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଅଥଚ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁଶୀଳନ ହେଉଛି 'ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ' ବା 'ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ' । ଏହି ଭାଷାବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁଶୀଳନର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧାରା ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସରେ ଲକ୍ଷଣୀୟ । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଉକ୍ତ କାଳରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରିଥିବା ଔପନ୍ୟାସିକ ପ୍ରମୁଖ ଉପନ୍ୟାସର ଭାବ, ଭାଷା ଓ ଶୈଳୀରେ ନୂତନ ପରୀକ୍ଷା-ନିରୀକ୍ଷା ତଥା ପ୍ରୟୋଗମାନ କରି ପାଠକକୁ ସମ୍ମୁଖୀକୃତ (Foregrounded) କରାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି । ଫଳରେ ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ପାଠକ-ସମାଜକୁ ଏକ ନୂତନ ଦିଶା ଦେଖାଇବାରେ ସର୍ବଦା ହୋଇଉଠିଛି ତତ୍ପର । ଏହି ସମସ୍ତ ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ନେଇ ଶଂସିତ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି ।

BM2024/05-A004

ମୂଳଶବ୍ଦ: ଭାଷା ଓ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ, ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ, ଭାଷିକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ, ଭାଷାଶିଳ୍ପ, ପରୀକ୍ଷା-ନିରୀକ୍ଷା

'ସାହିତ୍ୟ' ଏକ କଳା, ଭାଷିକ କଳା। ଏହା ଭାଷା ନିର୍ମିତ, ଭାଷା ଆଶ୍ରିତ ତଥା ଭାଷାର ଏକ ଶିଳ୍ପ। କହିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଲା, ସାହିତ୍ୟର ଏକ ସୂକ୍ଷ୍ମ କଳାତ୍ମକ ବିଭବଟି ହେଉଛି 'ଭାଷା' ତଥା 'ଉପସ୍ଥାପନଗତ ଶୈଳୀ'। ଅନ୍ୟ ଭାବରେ କହିଲେ, ଭାଷାର ଏକ ଲଳିତ ଅଥଚ ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ହେଉଛି 'ସାହିତ୍ୟ'। ଏହା ଏକ ଅନନ୍ୟ କଳାରୂପ; ଯାହାର ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବଳ ହେଉଛି 'ଭାଷା'। ସୁତରାଂ, ଭାଷା-ସଂରଚନା (Structure of Language)ର ଏକ ଶୈଳ୍ପିକ ବିଦ୍ୟା ହେଉଛି 'ସାହିତ୍ୟ'। ଅର୍ଥାତ୍, ଯାହା ଭାଷାକୁ ଏକ ଶିଳ୍ପରୂପ ପ୍ରଦାନ କରେ, ତାହାହିଁ 'ସାହିତ୍ୟ'। ଏହି ସାହିତ୍ୟ-ଶିଳ୍ପ ତଥା ଭାଷାଶିଳ୍ପର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ବିଭବ ହେଉଛି 'ଉପନ୍ୟାସ'। କାରଣ, କଳା ବା ଶିଳ୍ପର ସୂକ୍ଷ୍ମତର ସୋପାନରେ ଭାଷାକୁ ଉନ୍ନୀତ କରିବାରେ ଉପନ୍ୟାସ ନେଇଛି ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା। ଏହାର ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ନିଦର୍ଶନ ହେଉଛି '୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ' ।

ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟରେ ଭାଷା-ପ୍ରୟୋଗର ଏକ କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନ ଧାରା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ। ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ପୂର୍ବସୂରୀ ଫକୀରମୋହନଙ୍କଠୁ ଆରମ୍ଭକରି କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ, କାହ୍ନୁଚରଣ, ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ଶାନ୍ତନୁ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପନ୍ୟାସରେ ଏକ ଭାଷିକ ବିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିବା ଲକ୍ଷଣୀୟ। "ସ୍ଥୂଳତଃ ଭାଷା ପ୍ରୟୋଗ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଫକୀରମୋହନଙ୍କଠାରୁ ଶାନ୍ତନୁ କୁମାରଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ଔପନ୍ୟାସିକ ସମକାଳୀନ ସମାଜ, କଳାଦର୍ଶ, ଶିଳ୍ପରୀତି, ଭାଷାର ବ୍ୟାବହାରିକ ବିକାଶ, ଜାତୀୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ପାଠକର ଅଭିରୁଚି ତଥା ଆବଶ୍ୟକତା ପ୍ରତି ସଚେତନ ରହି ଶବ୍ଦ ପ୍ରତୀକ ଓ ଭାଷା ବିନ୍ୟାସ ସଂଯୋଜନା କରିଛନ୍ତି ।"[୧] ତେବେ, ପ୍ରାକ୍-ସ୍ୱାଧୀନତା କାଳଠୁ ଆରମ୍ଭକରି ସ୍ୱାଧୀନତୋତ୍ତର କାଳ; ଏପରିକି ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟରେ ଭାଷା-ପ୍ରୟୋଗର ବିବର୍ତ୍ତନକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ। କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ସମୟ-ସ୍ରୋତରେ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷାଶିଳ୍ପରେ ଦେଖାଦେଇଛି ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ। ଉପନ୍ୟାସ ରୋମାନ୍ସକୁ ପରିହାର କରି ବାସ୍ତବତା (Reality)କୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛି; ପୁଣି ସଂସ୍କୃତାୟିତ କୃତ୍ରିମ ଅଳଙ୍କାର ବହୁଳ ଭାଷା, ଶବ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ନିଛକ ଗ୍ରାମୀଣ ବା ଲୌକିକ ଭାଷା-ସଂଳାପକୁ ନେଇ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରାଯାଇଅଛି। ଏଇ ଧରଣର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ

ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଥମକରି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା। ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, କାହ୍ନୁଚରଣ ମହାନ୍ତି, ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ଶାନ୍ତନୁ କୁମାର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା-ସୃଷ୍ଟିରେ ଲୌକିକତା, ଆଞ୍ଚଳିକତା, କାବ୍ୟିକତା ଆଦିର ସ୍ପର୍ଶ ଅନୁଭୂତ ହେଲା। ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ।

୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷାଶିଳ୍ପରେ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି। ଯାହାକି, ଉକ୍ତ କାଳରେ ଔପନ୍ୟାସିକମାନେ ଭାଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ପରୀକ୍ଷା-ନିରୀକ୍ଷା ତଥା ପ୍ରୟୋଗ କରିଅଛନ୍ତି। ଯେପରି- ଶବ୍ଦସୃଷ୍ଟିରେ ପୌନଃପୁନିକତା, ଧ୍ୱନିସୃଷ୍ଟିରେ ବିପ୍ସାତ୍ମକତା, ବାକ୍ୟ-ସଂରଚନାରେ ବିଚ୍ୟୁତି, ବ୍ୟାକରଣ ବହିର୍ଭୂତ ଭାଷା-ସଂଳାପର ପ୍ରୟୋଗ, ମୁକ୍ତ-ଗଦ୍ୟଛନ୍ଦର ଆଙ୍ଗିକ, କାବ୍ୟାତ୍ମକ ଶୈଳୀର ବ୍ୟବହାର ଭଳି ଅନେକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟରେ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ ଉକ୍ତ କାଳର ଉପନ୍ୟାସ। ପୁଣି, ଉକ୍ତ କାଳରେ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରିଥିବା ମନୋଜ ଦାସ, ହୃଷୀକେଶ ପଣ୍ଡା, ଜଗଦୀଶ ମହାନ୍ତି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରା, କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସ, ପଦ୍ମଜ ପାଲ, ଭୀମ ପୃଷ୍ଟି, ଗୌରହରି ଦାସ, କୃପାସାଗର ସାହୁ, ରାଜେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ପଣ୍ଡା ପ୍ରମୁଖ ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷାଶିଳ୍ପ ବା ଭାଷାଶୈଳୀରେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଛନ୍ତି ତଥା ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି। ଫଳରେ ଧ୍ୱନିସୃଷ୍ଟି, ଶବ୍ଦବୈଚିତ୍ର୍ୟ, ଅର୍ଥବୈଚିତ୍ର୍ୟ, ବାକ୍ୟବିନ୍ୟାସ, ରୂପକଳ୍ପନା ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିପୁଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି ଉକ୍ତ କାଳର ଉପନ୍ୟାସରେ; ଯାହା ଏକ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ଅନୁଶୀଳନର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ।

୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ ପରୀକ୍ଷା-ନିରୀକ୍ଷାର ସମୟ; ଯାହାକୁ ଅନେକାଂଶରେ ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକ କାଳ (Post-modern age)ର ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇପାରେ। ଉକ୍ତ କାଳରେ ରଚିତ ସାହିତ୍ୟ, ଯଥା- ଉପନ୍ୟାସ (Novel) ବିବିଧ ରୂପବୈଚିତ୍ର୍ୟରେ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ। ଉପନ୍ୟାସର ଭାବବସ୍ତୁ (Theme), ଭାଷା (Language) ଓ ଶୈଳୀ (Style) କ୍ଷେତ୍ରରେ ହୋଇଛି ନୂତନ ପରୀକ୍ଷା-ନିରୀକ୍ଷା ତଥା ପ୍ରୟୋଗ। ଚିରାଚରିତ ଉପନ୍ୟାସ (Traditional Novel) ରଚନାର ଧାରା ବ୍ୟାହତ ହୋଇ ପରୀକ୍ଷାଧର୍ମୀ ବା ପ୍ରୟୋଗଧର୍ମୀ ଉପନ୍ୟାସ (Experimental Novel) ରଚନାର ଧାରା ଓ ଶୈଳୀକୁ ଆପଣେଇ ନେଇଛି ଉକ୍ତ କାଳର ଉପନ୍ୟାସ। ଲେଖକମାନେ ନୂତନ ଚିନ୍ତନ ଓ ଶୈଳୀ ସୃଷ୍ଟିକରି ପାଠକକୁ ସମ୍ମୁଖୀକୃତ କରାଇବାପାଇଁ ବିଶେଷ ଯତ୍ନଶୀଳ ହୋଇଅଛନ୍ତି। ଫଳରେ ଉତ୍ତର-ଅଶୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟ ଏକ ନୂତନ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଓ ସମ୍ଭାବନା ଆଣିଦେଇଛି ପାଠକ-ସମାଜକୁ। ଔପନ୍ୟାସିକମାନେ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷିକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟରେ ନୂତନତା ଆଣିବାରେ ବେଶ୍ ତତ୍ପର। ଚିରାଚରିତ ଭାଷା-ବିନ୍ୟାସ କୌଶଳରୁ ଓହରିଯାଇ ପ୍ରୟୋଗବାଦୀ ଭାଷା-ବିନ୍ୟାସ ଶୈଳୀକୁ ଆପଣେଇ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷିକ ସଂରଚନାରେ ଅଭିନବତ୍ୱ ଆଣିବାପାଇଁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଏହି ସମୟର ଔପନ୍ୟାସିକମାନେ। ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ମନୋଜ ଦାସ, ହୃଷୀକେଶ ପଣ୍ଡା, କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସ, ପଦ୍ମଜ ପାଲ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରା, ଜଗଦୀଶ ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ। ମନୋଜ ଦାସଙ୍କ 'ଅମୃତଫଳ' (୧୯୯୬), ହୃଷୀକେଶ ପଣ୍ଡାଙ୍କ 'ହରିଣ ପିଠିରେ ଅଜଣା ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତକୁ' (୧୯୮୬), କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସଙ୍କ 'ସାତୋଟି ଦିନର ସତୀ' (୧୯୯୩), ପଦ୍ମଜ ପାଲଙ୍କ 'ହାଏ ମୁନି! କେମିତି ଅଛ?' (୨୦୧୩), ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରାଙ୍କ 'ମନିକା ଏବେ କେଉଁଠି?' (୨୦୦୦), ଜଗଦୀଶ ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'କନିଷ୍ଠ କନିଷ୍ଠ' (୧୯୮୬) ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସ ଏହି କ୍ରମରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ। ତେବେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ କତିପୟ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଏକ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ନିମ୍ନରେ କରାଗଲା।

୧) **ବ୍ୟଞ୍ଜନାଧର୍ମୀ ଭାଷା**: ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା-ବିଚାରରେ 'ବ୍ୟଞ୍ଜନାଧର୍ମୀ ଭାଷା' ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରେ। କାରଣ, ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା ବର୍ଣ୍ଣନାଧର୍ମୀ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଧର୍ମୀ ହୋଇପଡ଼ିଛି; ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଣ୍ଣନାଧର୍ମିତା ବନାମ୍ ବର୍ଣ୍ଣନାଧର୍ମିତାକୁ ଲେଖକ ମୁଖ୍ୟତଃ ଆପଣେଇ ନେଇଛି। ଆଉ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣନା ନାହିଁ ଅଶୀ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ; ବରଂ ମନୋଜ ଦାସ, ହୃଷୀକେଶ ପଣ୍ଡା, ଜଗଦୀଶ ମହାନ୍ତି, କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଧର୍ମିତାକୁ ବେଶୀ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି ପାଠକ ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ। ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ଦାସଙ୍କ 'ମଲାଜହ୍ନ' (୧୯୨୮) ଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଶାନ୍ତନୁ କୁମାର ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ 'ନର-କିନ୍ନର' (୧୯୬୨), ଗୋବିନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ 'ଅମାବାସ୍ୟାର ଚନ୍ଦ୍ର' (୧୯୬୪) ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଧର୍ମିତାର ଏକ କ୍ରମିକ ବିବର୍ତ୍ତନକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରେ ପାଠକ। ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'ମାଟିମଟାଳ' (୧୯୬୪)ର ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣନା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଧିମେଇ ଯାଇଛି ହୃଷୀକେଶ ପଣ୍ଡାଙ୍କ 'ଗର୍ବ କରିବାର କଥା' (୨୦୧୦) କିମ୍ବା ମନୋଜ ଦାସଙ୍କ 'ଶେଷ ତାନ୍ତ୍ରିକର ସନ୍ଧାନରେ' (୨୦୧୮) ଭଳି ଉପନ୍ୟାସରେ। କାରଣ, 'ଗର୍ବ କରିବାର କଥା' କିମ୍ବା 'ଶେଷ ତାନ୍ତ୍ରିକର ସନ୍ଧାନରେ' ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସରେ ଭାଷାଗତ, ଶୈଳୀଗତ ପରୀକ୍ଷା-ନିରୀକ୍ଷା ତଥା ପ୍ରୟୋଗମାନ ପରିଲକ୍ଷିତ। ଯେପରି- ମେଟାଫିକ୍ସନ, କୁହୁକ-ବାସ୍ତବତା ଆଦିର ଅଭିନବ ପ୍ରୟୋଗ ସବୁ ଏଥିରେ ବିଦ୍ୟମାନ। 'ଗର୍ବ କରିବାର କଥା' ଉପନ୍ୟାସ ସଂପର୍କରେ ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଲୋଚକ ପ୍ରଫେସର ଅଶୋକ କୁମାର ଦାଶ କୁହନ୍ତି- "'ଗର୍ବ କରିବାର କଥା' ଉପନ୍ୟାସର ଶୈଳୀରେ ଆଉ ଏକ ଦିଗ ହେଲା ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣନାବାହୁଲ୍ୟ ଏବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଧର୍ମିତା କିମ୍ବା ସଂକ୍ଷିପ୍ତତା। ଏ ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବର୍ଣ୍ଣନାଧର୍ମିତା(ବାହୁଲ୍ୟ) ଏତେବେଶୀ ଯେ ପାଠକକୁ ଅସହ୍ୟ ମନେହୁଏ, ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଶୈଳୀ ଭଳି। ଏହା

ହୃଷିକେଶୀୟ ଶୈଳୀ ବିରୋଧି X X X କାରଣ ତାଙ୍କ ଅନ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକର ଶୈଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନାଧର୍ମୀ (Descriptive) ନୁହେଁ। ଆଲୋଚ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସଟି ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ।"(୨) ତେବେ, ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ହୃଷୀକେଶ ପଣ୍ଡାଙ୍କ 'ହରିଣ ପିଠିରେ ଅଜଣା ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତକୁ' (୧୯୮୬), ଜଗଦୀଶ ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'କନିଷ୍ଠ କନିଷ୍ଠ' (୧୯୮୬), କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସଙ୍କ 'ସାତୋଟି ଦିନର ସତୀ' (୧୯୯୩), 'କୁଆଁରୀ ଓ କୁହୁଡ଼ି' (୨୦୦୭), ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରାଙ୍କ 'ମନିକା ଏବେ କେଉଁଠି?' (୨୦୦୦), ମନୋଜ ଦାସଙ୍କ 'ବୁଲ୍‌ଡୋଜର୍ସ' (୧୯୮୯), ଗୋଧୂଳିର ବାଘ (୧୯୯୫)', 'ଅମୃତଫଳ' (୧୯୯୬); ଭୀମ ପୃଷ୍ଟିଙ୍କ 'କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଛ ରୁହ' (୨୦୧୧) ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଧର୍ମୀ ଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ ଘଟିଅଛି। ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ କିଛିଟା ଉଦାହରଣ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା-

କ) "ହରିଣ କୁନ୍ତୀ ଘରେ ପହଂଚିଲା ବେଳକୁ କୁନ୍ତୀ କୁନିଝିଅଟିଏ ପରି ଦିଶୁଥିଲା, ତା ଶାଢ଼ି ଗୁଡ଼େଇ ସେ ଏପରି ପିନ୍ଧିଥିଲା ଯେ ତା ହାତ ଗୋଡ଼ ଦିଶୁନଥିଲା। ହାତ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ପକ୍ଷ ଥିଲା। ସେ ଏଥର ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କଲା ନାହିଁ। ହରିଣ ପିଠିରେ ବସିପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ହରିଣ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଚାଲିଗଲା ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଅନେକ ଦୂରକୁ। ସେତେବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହୋଇଆସୁଥିଲା।" (ପୃ- ୮୩, 'ହରିଣ ପିଠିରେ ଅଜଣା ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତକୁ' - ହୃଷୀକେଶ ପଣ୍ଡା)

ଖ) "ସେ ଝରକା ପାଖରେ ଆସି ଠିଆହେଲା ଏବଂ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା। ସେଇଠୁଁ କୁହୁଡ଼ିକୁ ହାତରେ ତୋଳିଆଣି ମୁହଁରେ ମାଖିଲା ପରି ହେଲା। ...ହଁ, ମୋତେ କୁହୁଡ଼ି ଭଲ ଲାଗୁଛି। ଆଉ ଭଲ ଲାଗୁଛି, ସିଏ ଯାହା ଆଣିଦେଲା ମୋତେ, ଏଇ କିଛି ସମୟ ପୂର୍ବରୁ।" (ପୃ- ୧୧୭୯, 'କୁଆଁରୀ ଓ କୁହୁଡ଼ି: କିଶୋରୀ ଚରଣ ଉପନ୍ୟାସ ସମଗ୍ର' (ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ) - କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସ)

ଗ) "ସେ ପ୍ରଥମେ ଆଖି ମିଟ୍ ମିଟ୍ କଲା। ତା' ପରେ ନିଜ ଦେହକୁ ହଟାଇ ଦେଲା ସଫେଦ୍ ଚାଦର ଦେଖଣାହାରୀ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ ସେ କେବଳ ଗୋଟେ ଅଲୌକିକ ହସ ହସିଲା ଓ ଶୋଇବା ଶେଜରୁ ଉଠି ଛିଡ଼ା ହେଲା ବେଳକୁ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହୋଇ ସାରିଥିଲା ।" (ପୃ- ୫୭, 'କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଛ ରୁହ' – ଭୀମ ପୃଷ୍ଟି)

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-କ'ରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟିକା କୁନ୍ତୀ ଜୀବନର ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ କଥାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ଏକ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ସହାୟତାରେ। ଅର୍ଥାତ୍, ସେ ଜଣେ ମାଷ୍ଟ୍ରାଣୀ ହୋଇ ତା'ର ଜୀବନ କେମିତି ନିର୍ବାହ କରିଛି ଏବଂ ଜୀବନସାରା ଅବିବାହିତ ରହି ପରିଶେଷରେ କେମିତି ମୃତ୍ୟୁକୁ ଶ୍ରେୟ ମନେକରି ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା ରୂପୀ ହରିଣ ପିଠିରେ ବସି ଚାଲିଯାଇଛି ଜୀବନର ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଆଡ଼କୁ - ଏ କଥାଟିକୁ ଏକ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ସହାୟତାରେ ଏଠି ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ଔପନ୍ୟାସିକ। ସେହିପରି 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଖ'ରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟିକା ନିରୁପମା ଜୀବନର କୁହୁଡ଼ି ଅବସ୍ଥାକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି ଏକ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ସହାୟତାରେ। ଅର୍ଥାତ୍, ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ରମାନାନୀର ଉପଦେଶକ୍ରମେ ସେ ବୁଝିପାରିଛି ଯେ, ନାରୀ-ଜୀବନର କୁଆଁରୀ ସମୟ ହେଉଛି ଘନ କୁହୁଡ଼ିର ସମୟ। କାରଣ, କୁହୁଡ଼ି ସମୟରେ ମଣିଷକୁ ଯେପରି ଆଗପଛ କିଛି ସ୍ୱଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ; ଠିକ୍ ସେହିପରି ନାରୀଟିଏ ଯୌବନାବସ୍ଥାରେ ଉପନୀତ ହେଲେ ନିଜର କୁଆଁରୀପଣକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବାପାଇଁ ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଲିପ୍ତ ରହେ। ଫଳରେ ଅତୀତର ଆଦର୍ଶ ଓ ଭବିଷ୍ୟତର ପରିଣତିକୁ ସେ କଳନା କରିପାରେନାହିଁ। ନାୟିକା ନିରୁପମାର ଜୀବନରେ ଘଟିଥିବା ଏଭଳି ଘଟଣାକୁ ପ୍ରକାଶ କଲାବେଳେ ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ବ୍ୟଞ୍ଜନାର ଆରୋପ କରିଅଛନ୍ତି। ଏହା ବ୍ୟତୀତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଗ'ରେ ଏକ ନାୟକର ପ୍ରେତରୂପରୁ କାୟାରୂପକୁ ପୁନର୍ବାର ଫେରିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଅଛି। ଯେପରିକି, ସେ ଜନ୍ମ ନିଏ ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରେ; ପୁଣି ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପାଇଥାଏ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ। ଅର୍ଥାତ୍, ସେଇ ଅଶରୀରୀ ପ୍ରେତଟି ତା' ଶବ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିଛି ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ, ଯେଉଁ ସମୟରେ; ମାଲଭାଇମାନେ କବାଟ ବାଡ଼େଇଛନ୍ତି ଓ ଶବଟିର ସ୍ତ୍ରୀ ତଥା ମା'ଙ୍କ ଭିତରୁ ପ୍ରଥମେ ମା'ହିଁ କବାଟ ଖୋଲିଛନ୍ତି। ଏଇ ଧରଣର ଏକ କଥାକୁ ପ୍ରକାଶ କଲାବେଳେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଭିତରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନାର ଆରୋପ କରିଅଛନ୍ତି ଔପନ୍ୟାସିକ। ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଏହିପରି ବ୍ୟଞ୍ଜନାର ଛଟା ରହିଅଛି ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସରେ; ଯାହାକି ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା ବ୍ୟଞ୍ଜନାଧର୍ମୀ ହୋଇପଡ଼ିଛି।

୨) **କାବ୍ୟିକ ଭାଷା**: 'କାବ୍ୟିକ ଭାଷା' (Poetical Language) ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଚାରର ଅନ୍ୟତମ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ନିଦର୍ଶନ। ଉକ୍ତ କାଳରେ 'କାବ୍ୟୋପନ୍ୟାସ' (Poetic Novel) ରଚନାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧାରା ଅନୁଭୂତ ହୋଇଅଛି; ଯାହାକି ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା ହୋଇପଡ଼ିଛି କାବ୍ୟଧର୍ମୀ। 'କାବ୍ୟୋପନ୍ୟାସ'ରେ ଲେଖକର କବିତ୍ୱ ଓ କଳ୍ପନା ମୁଖ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଲାଭ କରିଥାଏ। କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଏଥିରେ କାବ୍ୟିକତାର ସ୍ପର୍ଶ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଉପସଂହାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥାଏ। ଏକ କାବ୍ୟିକ ଭାବାବେଗ ତଥା ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟିପାଇଁ କାବ୍ୟିକ ଭାଷା, ଶୈଳୀ ତଥା ବର୍ଣ୍ଣନା ଆଦିର ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥାଏ କାବ୍ୟୋପନ୍ୟାସରେ। ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ରାଜ୍ୟରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ରାଜେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ପଣ୍ଡାଙ୍କ 'ଚିଦାଭାସ' (୧୯୯୯), ଭୀମ ପୃଷ୍ଟିଙ୍କ 'କବିତାର ଉପନ୍ୟାସ' (୨୦୦୨), ପଦ୍ମଜ ପାଳଙ୍କ 'ହାଏ ମୁନି! କେମିତି ଅଛ?' (୨୦୧୩) ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସ କାବ୍ୟୋପନ୍ୟାସ ପଦବାଚ୍ୟ। ଯାହାକି, ଉକ୍ତ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକର ଭାଷା ଓ ଶୈଳୀ ମୁଖ୍ୟତଃ କାବ୍ୟଧର୍ମୀ ବା କାବ୍ୟାତ୍ମକ। ତେବେ, ବର୍ତ୍ତମାନ କାବ୍ୟଧର୍ମୀ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷାରୁ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା-

କ) "ଜୀବନର ଏଇ ଶେଷ ରାତ୍ରିରେ ତମସା-ବକ୍ଷ ଚିରି/ ବ୍ୟଥା ଅଶ୍ରୁରେ ପ୍ରୀତି-ସଳିତାରେ ଦୀପଟିଏ ଦିଅ ଜାଳି/ ଜଗତର

ଚାରୁ ଚତ୍ୱର ତଳେ ପ୍ରାଣର ପ୍ରଣତି ଢାଳି/ ଗାଇଯାଅ ପ୍ରେମେ ଶେଷ ସଂଗୀତ ହୃଦୟେ ଅମିୟ ଭରି ।" (ପୃ- ୩୨, 'ଚିଦାଭାସ' – ରାଜେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ପଣ୍ଡା)

ଖ) "ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ସାବ୍‌ଜା ଦୁଇ ପାହାଡ଼/ ଆଗୁଳାଇ ପାରିନି ନଦୀକୁ। ନଦୀ ଆପଣାର ।/ ଏକଲା ଦୁଃଖ ଆଦିମ ଦେବତା ହୋଇ/ ମଥା ପିଟିଛି ପଥରରେ ।/ ଟଳମଳ ପଦପାତରେ ଛଳ ଛଳ/ ରକ୍ତ ଝୁଣ୍ଟିଛି ଢେଉ।" (ପୃ- ୩୯୫, 'କବିତାର ଉପନ୍ୟାସ : ୪ଟି ଉପନ୍ୟାସ' – ଭୀମ ପୃଷ୍ଟି)

ଗ) "ବୁଝୁଛି କେବଳ,/ ଜୀବନର କ୍ଷେତ୍ର – ସଦା ଅସ୍ଥିର, ଚଞ୍ଚଳ। ମାତ୍ର/ ଭରା ଅସନ୍ତୋଷ, ସଦା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖୀ ।/ ଜୀବନର ଏ ମହାସମରେ/ ନିଜକୁ ଖୋଜୁଛି ମୁଁ / ଦେଖ ଦେଖ – ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବସ୍ତ୍ର,/ ମୁଁ ଦିଗମ୍ବରୀ!" (ପୃ- ୨୧୧, 'ହାଏ ମୁନି! କେମିତି ଅଛ?' - ପଦ୍ମଜ ପାଲ)

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-କ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ କବି ଗୋଲାମ୍ ଦାସର ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରିତ କବିତା 'ଶେଷରାତ୍ରି'କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଅଛନ୍ତି ଔପନ୍ୟାସିକ; ଯାହାକି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଟିରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି କାବ୍ୟାତ୍ମକ ଭାଷା ଓ ଶୈଳୀର ସ୍ପର୍ଶ। ସେହିପରି 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଖ'ରେ କବି ସୋମନାଥ ଓଝା ଚରିତ୍ରର ସ୍ୱରଚିତ 'ହଦଗଡ଼' କବିତାକୁ ଲେଖକ ଉଦ୍ଧାର କରିଅଛନ୍ତି; ଯାହାକି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଟିରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି କାବ୍ୟଧର୍ମୀ ଭାଷା ଓ ଶୈଳୀର ସ୍ପର୍ଶ। ଏହା ବ୍ୟତୀତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଗ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟିକା ମୁନି ମଲ୍ଲିକର ଜୀବନବୋଧ ଭିତରେ ନିଜକୁ ଖୋଜିବାର ସତ୍ତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି। ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ନାୟିକା ମୁନି ନର୍ତ୍ତକୀ ହେବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ; କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ତା'ର ସ୍ୱପ୍ନ ହୋଇଯାଏ ଚୁର୍‌ମାର। ତଥାପି, ସେ ନିଜକୁ କେନ୍ଦ୍ରରେ ରଖି ନିଜର ସ୍ଥିତିକୁ ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ। ସେ ପାଲଟିଯାଏ ନର୍ତ୍ତକୀ ମୁନିରୁ ମାଓବାଦୀ ମୁନି। ତା'ର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ତଥା ସଂଘର୍ଷ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଉପନ୍ୟାସଟିରେ। ଫଳରେ ଉପନ୍ୟାସଟିର ଭାଷା ଓ ଶୈଳୀ ଏକ କାବ୍ୟିକ ରୀତିରେ ହୋଇଛି ଗତିମୁଖର। ଅତଏବ, ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ରଚିତ ଉକ୍ତ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକର ଭାଷା ମୁଖ୍ୟତଃ ହୋଇଅଛି କାବ୍ୟାତ୍ମକ ବା କାବ୍ୟଧର୍ମୀ; ଯାହାକି ଭାଷା-ବିନ୍ୟାସରେ ଏକ ନବୀନ ସଂପୃକ୍ତି ଘଟିଅଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ।

୩) **ବ୍ୟାକରଣ ବହିର୍ଭୂତ ଭାଷା-ବିନ୍ୟାସ**: ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସରେ ବ୍ୟାକରଣ ବହିର୍ଭୂତ ଭାଷା-ବିନ୍ୟାସର ପ୍ରୟୋଗ ଖୁବ୍ ବେଶୀ। କାରଣ, ଉକ୍ତ କାଳରେ ଔପନ୍ୟାସିକମାନେ ସ୍ୱକୀୟ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷିକ-ସଂରଚନାରେ ବେଳେବେଳେ ବ୍ୟାକରଣିକ ନୀତିନିୟମକୁ ଉଲ୍ଲଂଘନ (Violation) କରିଥିବାର ମନେହୁଏ। ଫଳରେ ଭାଷା-ବିନ୍ୟାସରେ ବିଚ୍ୟୁତି (Deviation) ଘଟିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ। 'ବିଚ୍ୟୁତି' ଶୈଳୀ-ସଂରଚନା ବା ଭାଷିକ ସଂରଚନାର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଉପାଦାନ। କାରଣ, ଯେତେବେଳେ ଲେଖକ କୌଣସି ରଚନାର ବ୍ୟାକରଣିକ ମାନକରେ ଉଲ୍ଲଂଘନ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ 'ବିଚ୍ୟୁତି' ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ। ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଜଗଦୀଶ ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'କନିଷ୍ଠ କନିଷ୍ଠ' (୧୯୮୬), କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସଙ୍କ 'ସାତୋଟି ଦିନର ସତୀ' (୧୯୯୩), ମନୋଜ ଦାସଙ୍କ 'ଅମୃତଫଳ' (୧୯୯୬), ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରାଙ୍କ 'ମନିକା ଏବେ କେଉଁଠି?' (୨୦୦୦), ଗୌରହରି ଦାସଙ୍କ 'ଏଇଠୁ ଆରମ୍ଭ' (୨୦୦୫), କୃପାସାଗର ସାହୁଙ୍କ 'ଶେଷ ଶରତ' (୨୦୦୬), ପଦ୍ମଜ ପାଲଙ୍କ 'ହାଏ ମୁନି! କେମିତି ଅଛ?' (୨୦୧୩) ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସରେ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟାକରଣ ବହିର୍ଭୂତ ଭାଷା-ବିନ୍ୟାସ ବା ବିଚ୍ୟୁତିର ପ୍ରୟୋଗକୁ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହୁଏ। ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ କିଛିଟା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା-

କ) "ଫ୍ଲାଟ୍। ଗନ୍ଧ ଗୋଟେ ତା ଭିତରେ। ଧୂଳି। ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଜିନିଷପତ୍ର। ସାଇକେଲ୍ ଚକରେ ପ୍ରେସ୍‌ର ନାହିଁ। ବାଥ୍‌ରୁମ୍। ଅଳସ ଭାବରେ, କୁଣ୍ଠିତ ହୋଇ ଟ୍ୟାପ୍‌ରୁ ପଡୁଚି ଟୋପା ଟୋପା ପାଣି। ରୋଷେଇଘର। କେତେଟା ପଚା ଆଳୁ। ଶୁଖିଲା ବାଇଗଣ। ଇତ୍ୟାଦି। ଶିବ ଦେଖିସାରିଥିଲା, ତା' ପାଇଁ ସମସ୍ତ ସରଞ୍ଜାମ ଅଛି କି ନାଇଁ ।" (ପୃ- ୧୩୮, 'ମନିକା ଏବେ କେଉଁଠି?' – ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରା)

ଖ) "ତମ ମନ ତଳରେ ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ବର୍ଷା, ସ୍ମୃତି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଗଛପତ୍ର। ସମୟଟା ସ୍ଥିର, ସଂପର୍କଟା ନିର୍ବିକାର, ସ୍ମୃତିର ପୃଷ୍ଠା ଭଳି ଆଲବମ୍ – କେଉଁ ଏକ କ୍ଲାନ୍ତ ଅଳସ ବର୍ଷାଭିଜା ଅଜଣା ଦ୍ୱିପ୍ରହର। ମନଦୁଆର ଖୋଲି ଛିଡ଼ାହେଲେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ନଦୀଏ ବନ୍ୟା, ବିଲ ବାରି, ମାଛ ଓ ଶୁଖୁଆ – ମାଟିରେ ବର୍ଷାର ମାଡ଼ – କିଏ ଯେମିତି ଓଦା ହାତ ଥୋଇଦେଲା ସ୍ମୃତିର ପିଠିରେ ।" (ପୃ.- ୬୮, 'କନିଷ୍ଠ କନିଷ୍ଠ' – ଜଗଦୀଶ ମହାନ୍ତି)

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-କ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ଶେଖରର ଘରକରଣାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦିଆଯାଇଅଛି। କିନ୍ତୁ, ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଟିରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପୁଣି; ଅନେକାଂଶରେ ବ୍ୟାକରଣିକ ନିୟମଠାରୁ ବିଚ୍ୟୁତ (Violated)। କେଉଁଠି ଏକ ପଦଯୁକ୍ତ ତ କେଉଁଠି ଦ୍ୱିପଦଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟବହୃତ। ତା' ସହିତ ସେହି ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ଅନେକାଂଶରେ ସମାପିକା କ୍ରିୟାର ଉଚ୍ଛେଦ ପରିଲକ୍ଷିତ। ପୁନଶ୍ଚ, କେଉଁଠି କେଉଁଠି ବାକ୍ୟଜନିତ ଅନ୍ୱିତି ଉଲ୍ଲଂଘିତ। ସୁତରାଂ, ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଟିରେ ବାକ୍ୟସ୍ତରୀୟ ବିଚ୍ୟୁତି ନିହିତ; ଯାହା ବ୍ୟାକରଣ ବହିର୍ଭୂତ ଭାଷା-ବିନ୍ୟାସର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ। ସେହିପରି 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଖ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ସଂଜୟର ମନଗହନର କଥା ପ୍ରକାଶିତ। ପ୍ରେମିକା ଗୌତମୀକୁ ନେଇ ନାୟକର ସ୍ମୃତିରେ ଯାହା ସବୁ ସଞ୍ଚରିଯାଇଛି, ସେସବୁକୁ ଏଠାରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଅଛି। କିନ୍ତୁ, ଉକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଟିରେ ବାକ୍ୟସ୍ତରୀୟ କିଛି ବିଚ୍ୟୁତି ପରିଲକ୍ଷିତ। କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଏଠାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟ ବା ବାକ୍ୟାଂଶଗୁଡ଼ିକ ଅନେକାଂଶରେ ବ୍ୟାକରଣିକ ନିୟମଠାରୁ ଉଲ୍ଲଂଘିତ; ଯେଉଁଠି ସମାପିକା କ୍ରିୟା ବିଚ୍ୟୁତ। ସୁତରାଂ, ଉକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଟିରେ ବ୍ୟାକରଣ ବହିର୍ଭୂତ ଭାଷା-ବିନ୍ୟାସ ପରିଲକ୍ଷିତ।

୪) **ସମାପିକା କ୍ରିୟାବିହୀନ ବାକ୍ୟ-ବିନ୍ୟାସ**: ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ଭାଷିକ

ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଦିଗ ହେଉଛି 'ସମାପିକା କ୍ରିୟାବିହୀନ ବାକ୍ୟ-ବିନ୍ୟାସ'। ଏହି ଧରଣର ବାକ୍ୟ-ବିନ୍ୟାସ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟାକରଣ ବହିର୍ଭୂତ। ଅର୍ଥାତ୍, ବ୍ୟାକରଣିକ ନିୟମକୁ ଉଲ୍ଲଂଘନ କରି ଏ ପ୍ରକାରର ବାକ୍ୟ-ବିନ୍ୟାସ କରାଯାଇଥାଏ। ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ବାକ୍ୟ ଅନେକାଂଶରେ ରଚନା ମଧ୍ୟରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଣିଥାଏ। ତେଣୁ, ବେଳେବେଳେ ଲେଖକ କ୍ରିୟାଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା କ୍ରିୟାବିହୀନ ବାକ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ କରି ପାଠକକୁ ସମ୍ମୁଖୀକୃତ (Foregrounded) କରାଇଥାନ୍ତି। ଆଲୋଚକଙ୍କ ଭାଷାରେ, "କ୍ରିୟାଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟଠାରୁ କ୍ରିୟାହୀନ ବାକ୍ୟ ଶୈଳୀୟ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକଟନ କରିବାରେ ଅଧିକ ସମର୍ଥ। X X X ବ୍ୟାକରଣିକ ନିୟମାନୁସାରେ କ୍ରିୟାହୀନ ବାକ୍ୟ ଅବୈଧ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଶୈଳୀବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏହାର ଭୂମିକା ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।"(୩) ତେବେ, ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଔପନ୍ୟାସିକମାନେ କ୍ରିୟାବିହୀନ; ଅର୍ଥାତ୍, ସମାପିକା କ୍ରିୟାବିହୀନ ବାକ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ କରି ବାକ୍ୟରଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆପଣାର ମୌଳିକତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି। ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ମନୋଜ ଦାସ, କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସ, ପଦ୍ମଜ ପାଳ, ଭୀମ ପୃଷ୍ଟି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରା ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ। ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାପିକା କ୍ରିୟାବିହୀନ ବାକ୍ୟ-ବିନ୍ୟାସର କେତୋଟି ନମୁନା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା-

କ) "ଗତ ରାତିରୁ ସେ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ। ପ୍ରବଳ ଜ୍ୱର ।" (ପୃ- ୧୪, ବୁଲ୍‌ଡୋଜର୍ସ)

ଖ) "ବହୁତ ସୁନ୍ଦରୀ, ବହୁତ ଗୁଣବତୀ କନ୍ୟା!" (ପୃ- ୩୨, ତତ୍ରୈବ)

ଗ) "ଆପଣ କର୍ମଫଳରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ, ମୁକ୍ତ।" (ପୃ- ୨୦୦, ଅମୃତଫଳ)

ଘ) "ଖୁଲଣାର ବାଗେରହାଟ ଗାଁରେ ରାତି ବାରଟା ।" (ପୃ- ୫, ଜମ୍ବୁଲୋକ)

ଙ) "ତା' ନାଆଁ ନିରୁପମା, ଡାକ ନାଆଁ ନିରୁ। ସାନ ଗଢ଼ଣ, ଛୋଟିଆ ମୁହଁରେ କୁଳୁକୁଳୁ ଆଖିର ଚାହାଣି, ଆଉ ସାବନା ରଙ୍ଗ।" (ପୃ- ୧୧୩୩, କୁଆଁରୀ ଓ କୁହୁଡ଼ି: କିଶୋରୀ ଚରଣ ଉପନ୍ୟାସ ସମଗ୍ର, ୨ୟ ଭାଗ)

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-କ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ରବି ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିରହିଥିବାର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଥିବାବେଳେ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଖ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟିକା ଗୀତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଅଛି। ସେହିପରି 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଗ'ରେ ରାଜା ଭର୍ତ୍ତୃହରି ଗୁରୁ ଗୋରଖନାଥଙ୍କୁ କର୍ମଫଳରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ତଥା ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା କଥା କହୁଛନ୍ତି। 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଘ'ରେ ଉପନ୍ୟାସରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବାଂଲାଦେଶର ଖୁଲଣା ଜିଲ୍ଲାର ବାଗେରହାଟ ଗାଁର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦିଆଯାଇଅଛି। ଏହା ବ୍ୟତୀତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଙ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟିକା ନିରୁପମାର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଅଛି। କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଉକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଗୁଡ଼ିକରେ ସମାପିକା କ୍ରିୟାର ପ୍ରୟୋଗ ଘଟିନାହିଁ ଯଦିଓ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଅଛି। ତଥାପି ଏଗୁଡ଼ିକ ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ବାକ୍ୟ-ସଂରଚନାକୁ ବଜାୟ ରଖିବାରେ ବେଶ୍ ସହାୟକ ହୋଇଅଛି।

୫) **ଶବ୍ଦ-ସୃଷ୍ଟିରେ ପୌନଃପୁନିକତା**: 'ଶବ୍ଦ-ସୃଷ୍ଟିରେ ପୌନଃପୁନିକତା' ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଚାରର ଏକ ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ। କାରଣ, ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ଲେଖକ ସ୍ୱକୀୟ ରଚନାରେ ଏକପ୍ରକାର ଶବ୍ଦର ବାରମ୍ବାର ପ୍ରୟୋଗ କରେ, ସେତେବେଳେ ଏହି ଧରଣର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ। ଏହାକୁ 'ଶବ୍ଦସ୍ତରୀୟ ସମାନ୍ତରତା'ର ଆଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇପାରେ। ସଂପ୍ରତି ଶୈଳୀବିଜ୍ଞାନୀମାନେ 'ସମାନ୍ତରତା' (Parallelism)କୁ ଏକ ପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ ଭାବରେ ଶୈଳୀତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଥାନ୍ତି। ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ବିଚାର ପରିସରଭୁକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ। ତେବେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ଶବ୍ଦଗତ ପୌନଃପୁନିକତାକୁ ନିମ୍ନରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଉ-

କ) "ଏ ଫଳ ଯେଉଁ ବିଭୂତିର ବାହକ, ଦିନେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ସେ ବିଭୂତି ମଣିଷର ପ୍ରାପ୍ୟ ହେଉ – ତା'ର ଚେତନାଗତ ଆରୋହଣର ଏକ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ।" (ପୃ- ୨୦୧, ଅମୃତଫଳ)

ଖ) "ଡ୍ରଇଂ ରୁମ୍‌ରେ ନୀଳ ପରଦା। ଚଟାଣରେ ନୀଳ ଗାଲିଚା। X X X ଅଣ୍ଡାକୃତି ଆଇନା ଉପରେ ନୀଳ ରଙ୍ଗର ପତଳା ପରଦାଟିଏ। ୱାର୍ଡ୍ରୋବର ଉପରେ ନୀଳ ସନ୍‌ମାଇକା।" (ପୃ- ୯୫-୯୬, କନିଷ୍ଠ କନିଷ୍ଠ)

ଗ) "ହେଲେ, ମୁନି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ,/ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିବାର ସ୍ୱପ୍ନ।/ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଲବମ୍ ନର୍ତ୍ତକୀ ହେବାର ସ୍ୱପ୍ନ।/ ସଫଳ ସୁନ୍ଦର ବିଳାସୀ ଜୀବନର ସ୍ୱପ୍ନ।/ ଧନଶାଳୀ ପ୍ରେମମୟୀ ହେବାର ସ୍ୱପ୍ନ।" (ପୃ- ୧୩, ହାଏ ମୁନି! କେମିତି ଅଛ?)

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-କ'ରେ ଉପନ୍ୟାସ ବର୍ଣ୍ଣିତ 'ଅମୃତଫଳ'କୁ ଏକ ବିଭୂତିର ବାହକ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯିବା ଛଳରେ ସମଗ୍ର ବାକ୍ୟଟିର ମଝିରେ 'ବିଭୂତି' ଶବ୍ଦର ପୌନଃପୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ ଘଟିଅଛି। ସେହିପରି 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଖ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ସଂଜୟର ବନ୍ଧୁ ଶିଶିରର ଘରକରଣାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦିଆଯିବା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ମଝିରେ 'ନୀଳ' ଶବ୍ଦର ପୌନଃପୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଅଛି। ଏହା ବ୍ୟତୀତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଗ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟିକା ମୁନି ମଲ୍ଲିକର ସ୍ୱପ୍ନ ଭାବନାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲାବେଳେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଭିତରେ 'ସ୍ୱପ୍ନ' ଶବ୍ଦର ବାରମ୍ବାର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଅଛି। କାରଣ, ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ନାୟିକା ମୁନି ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଲ୍‌ବମ୍ ନର୍ତ୍ତକୀ ହେବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ। କିନ୍ତୁ, ଉତ୍କଟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ତା'ର ସେହି ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ, ସ୍ୱପ୍ନରେ ରହିଯାଏ। ତଥାପି, ମୁନି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଚାଲେ ଉପନ୍ୟାସଟିରେ।

୬) **ଅସଂଲଗ୍ନ ବାକ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ**: 'ଅସଂଲଗ୍ନ ବାକ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ' ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା-ବିଚାରର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଉପାଦାନ। କାରଣ, ଉକ୍ତ କାଳ

ଉପନ୍ୟାସରେ ଏମିତି କିଛି ବାକ୍ୟ ରହିଛି; ଯେଉଁ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମୂଳତଃ ଅସଂଲଗ୍ନ ବାକ୍ୟ ବୋଲି ମନେହୁଏ। ଅର୍ଥାତ୍, ସେହି ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବାକ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ନରହି ଏକକ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଅଛନ୍ତି। ସୁତରାଂ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଅସଂଲଗ୍ନ ବାକ୍ୟ। ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ରାଜ୍ୟରେ ଔପନ୍ୟାସିକ କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସଙ୍କ 'ସାତୋଟି ଦିନର ସତୀ' (୧୯୯୩), ପଦ୍ମଜ ପାଳଙ୍କ 'ଯିବୁ କି ଥିବୁ' (୧୯୯୪), ଭୀମ ପୃଷ୍ଟିଙ୍କ 'ଜମ୍ବୁଲୋକ' (୨୦୧୭) ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସ ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ। ତେବେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଧରଣର ବାକ୍ୟ-ପ୍ରୟୋଗର କିଛିଟା ନମୁନା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା-

କ) "ଯିବୁ କି ଥିବୁ?" (ପୃ- ୧, ଯିବୁ କି ଥିବୁ)

ଖ) "ଅନୁପମା ଓଢ଼ଣା ତଳୁ ହସିଲା ।" (ପୃ- ୧, ସାତୋଟି ଦିନର ସତୀ)

ଗ) "ଖୁଲଣାର ବାଗେରହାଟ ଗାଁରେ ରାତି ବାରଟା।" (ପୃ- ୫, ଜମ୍ବୁଲୋକ)

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-କ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ଶମ୍ଭୁ ନିକଟକୁ ଗୋଟେ ଉଲ୍ଲୁକ ଆସି ବାରମ୍ବାର ପଚାରୁଛି - 'ଯିବୁ କି ଥିବୁ' ଏବଂ ଉଲ୍ଲୁକର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରରେ ନାୟକ ସବୁବେଳେ କହିଚାଲିଛି - 'ଯିବି'। ପିଲାଟି ଦିନରୁ ଶମ୍ଭୁ ଅସ୍ଥିର, ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଜୀବନ ବିତାଇ ଆସିଛି। ସବୁବେଳେ ତା'ର ଇଚ୍ଛା ହୋଇଛି ଯେ, କୁଆଡ଼େ ଏକ ଅଜଣା ରାଜ୍ୟକୁ ପଳେଇଯିବାକୁ। ଏତିକିବେଳେ ଗୋଟେ ଉଲ୍ଲୁକ ଆସି ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଶମ୍ଭୁକୁ 'ଯିବୁ କି ଥିବୁ' ବୋଲି ପଚାରିଛି। ତେବେ, ଏଠି ଉଲ୍ଲୁକର ଏହି ଯିବୁ କି ଥିବୁ ବାକ୍ୟଟି ଏକ ଅସଂଲଗ୍ନ ବାକ୍ୟ; ଯେଉଁ ବାକ୍ୟଟିରୁ ଉପନ୍ୟାସଟି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଅଛି। ସେହିପରି, 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଖ'ରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟଟି ଏକ ଅସଂଲଗ୍ନ ବାକ୍ୟ କାରଣ, ଏହା ଏକ ବିରଳ ବାକ୍ୟ; ଯେଉଁ ବାକ୍ୟଟିରୁ ଉପନ୍ୟାସଟି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଅଛି। କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଉପନ୍ୟାସର ନାୟିକା ଅନୁପମାର ଓଢ଼ଣା ତଳୁ ହସିବା ପ୍ରସଙ୍ଗଟିକୁ ଏକ ସାଭିପ୍ରାୟିକ ଭାବରେ ଲେଖକ ଏଠି ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରକୃତରେ ଅନୁପମା ଓଢ଼ଣା ତଳୁ ହସୁଛି କାହିଁକି? ତା'ରି ହସିବାର ଏହି ସାଭିପ୍ରାୟିକତା ଭିତରେ ତା' ଅନ୍ତରର ଏକ ବେଦନା ଚାପି ହୋଇରହିଛି, ତା'ର କୋହ ବା ଦୁଃଖକୁ ସତେଯେମିତି କେହି ଦେଖିପାରୁନାହାନ୍ତି। ଅନୁପମା ନିଜେହିଁ ନିଜ କୋହ ବା ଦୁଃଖକୁ ବା ତା' ଆଖିର ଲୁହକୁ ଚାପିଧରି ରଖିଛି। ତାକୁ ଯେମିତି ହସିବାଟାହିଁ ସାର ହୋଇଛି। ଏ କଥାଟିକୁ ପ୍ରକାଶ କଲାବେଳେ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁହିଁ ଲେଖକ ଏହି ଧରଣର ଏକ ବାକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି; ଯାହା ଲେଖକୀୟ ସାଭିପ୍ରାୟିକତାକୁ ସୂଚିତ କରିଥାଏ। ଏହା ବ୍ୟତୀତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଗ'ରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟଟି ମଧ୍ୟ ଏକ ଅସଂଲଗ୍ନ ବାକ୍ୟଭାବେ ବିବେଚିତ। କାରଣ, ଏହା ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବାକ୍ୟଟି ଭଳି ଏକ ବିରଳ ବାକ୍ୟ; ଯେଉଁ ବାକ୍ୟଟିରୁ ଉପନ୍ୟାସଟି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଅଛି। ପୁଣି, ଏହି ବାକ୍ୟଟିରେ ମଧ୍ୟ ଲେଖକୀୟ ସାଭିପ୍ରାୟିକତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି। କହିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଯେ, ବାଂଲାଦେଶର ଖୁଲଣା ଜିଲ୍ଲାର ବାଗେରହାଟ ଗାଁରୁ ଉପନ୍ୟାସଟି ଆରମ୍ଭହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପରେ ଶେଷ ହୋଇଅଛି। ଅର୍ଥାତ୍, ପୂର୍ବବଙ୍ଗର ବାଗେରହାଟ ଗାଁର ରିଫ୍ୟୁଜିମାନେ ସପରିବାର ଧରି ଓଡ଼ିଶାର କେନ୍ଦ୍ରପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଗଢ଼ିଉଠିଥିବା ଜମ୍ବୁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ବିସ୍ଥାପିତ ହେବାର କାହାଣୀ ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି। ଏଇ କଥାଟିକୁ ପ୍ରକାଶ କଲାବେଳେ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁହିଁ ଲେଖକ ଏହି ଧରଣର ଏକ ଅସଂଲଗ୍ନ ବାକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିକରି ପାଠକକୁ ସମ୍ମୁଖୀକୃତ କରାଇଅଛନ୍ତି। ଫଳରେ ଏ ବାକ୍ୟଟି ଏକ ଅସଂଲଗ୍ନ ତଥା ବିରଳ ବାକ୍ୟ ଭାବରେ ବିବେଚିତ ହୋଇ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବଜାୟ ରଖିଅଛି।

୭) **ମୁକ୍ତ-ଗଦ୍ୟଛନ୍ଦର ଆଙ୍ଗିକ ଗଠନ**: ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା ମୁକ୍ତ-ଗଦ୍ୟଛନ୍ଦର ଭାଷା। ଅର୍ଥାତ୍, ମୁକ୍ତ-ଗଦ୍ୟଛନ୍ଦରେ ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟକବିତା ଲେଖା ହେଲା ଭଳି ଆଧୁନିକ ଗଳ୍ପ-ଉପନ୍ୟାସ ମଧ୍ୟ ରଚିତ ହେଲାଣି। ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା ବର୍ଣ୍ଣନା ବାହୁଲ୍ୟକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ବ୍ୟଞ୍ଜନାକୁ ଆପଣେଇବା ପରେ ତା'ର ଆଙ୍ଗିକରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି। ଉକ୍ତ କାଳରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରିଥିବା ରାଜେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ପଣ୍ଡା, ପଦ୍ମଜ ପାଳ, ଭୀମ ପୃଷ୍ଟି ପ୍ରମୁଖ ଔପନ୍ୟାସିକ ଏ ଦିଗରେ ଖୁବ୍ ସଚେତନ। ଔପନ୍ୟାସିକ ପଣ୍ଡାଙ୍କ 'ଚିଦାଭାସ' (୧୯୯୯), ଭୀମ ପୃଷ୍ଟିଙ୍କ 'କବିତାର ଉପନ୍ୟାସ' (୨୦୦୨) ଓ ପଦ୍ମଜ ପାଳଙ୍କ 'ହାଏ ମୁନି! କେମିତି ଅଛ?' (୨୦୦୩) ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସ ଏ କ୍ରମରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ। ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଔପନ୍ୟାସିକ ପାଳଙ୍କ 'ଯିବୁ କି ଥିବୁ' (୧୯୯୪), 'ପାପ ପରି ନିଜର' (୧୯୯୫), 'ପ୍ରତିସ୍ପର୍ଦ୍ଧା' (୨୦୧୬) ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସର ମଝିରେ ମଝିରେ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତ-ଗଦ୍ୟଛନ୍ଦର ଆଙ୍ଗିକଧର୍ମୀ ଭାଷା ପରିଲକ୍ଷିତ। ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତସ୍ୱରୂପ-

"ଜୀବନ ଏମିତି ଶମ୍ଭୁ। ଅସ୍ଥିର, ଉଦ୍‌ବେଳିତ।/ କିଛି ଗୋଟାଏ ପାଇବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ସେ/ ପ୍ରାପ୍ତି ବି ତାକୁ କରେ ସନ୍ତାପିତ।/ ଯେଉଁଠି ସେ ଠିଆ ହେବ, ଛଟପଟ ହେବ/ ଅପ୍ରାପ୍ତିର ଦେଖିବ ଛାୟା/ ଚିରକାଳ ଶୂନ୍ୟ-ଅନ୍ୱେଷଣ ।/ ଦୁଃଖ ତାର ଉପଲବ୍ଧି;/ ସ୍ଥାନ-କାଳ-ସମ୍ପର୍କ ସବୁ ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି।/ ଉପରେ କିଛି ନାହିଁ। ତଳେ କିଛି ନାହିଁ,/ ଭିତର ବି ଶୂନ୍ୟ-ଏହାହିଁ ଜୀବନ।" (ପୃ- ୧୨୫, ଯିବୁ କି ଥିବୁ)

ପୁଣି, "ମୁନିର ତ ସ୍ୱପ୍ନମଗ୍ନ ମନ।/ ମନ ତା'ର ନିଘଞ୍ଚ ଅରଣ୍ୟ।/ ସ୍ଫଟିକ ଝରଣାଟିରେ ନୃତ୍ୟରତା ନୀଳକଇଁଟିଏ/ ଅଥବା, ଆନମନା ଉଡ଼ନ୍ତା ପ୍ରଜାପତିଟିଏ।/ ଝିଙ୍କାରିର ଶେଷହୀନ ମଧୁର ଗୁଞ୍ଜନ। ଲାଗେ ଯେପରି- ପଦ୍ମପତ୍ରେ ଢଳଢଳ ଏକ ଜଳ ବିନ୍ଦୁ।/ ଏଇ ଅଛି, ଏଇ ନାହିଁ/ ଜୀବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁର ନୃତ୍ୟରେ ପାଗଳ। (ପୃ- ୫, ହାଏ ମୁନି! କେମିତି ଅଛ?)

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-କ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟିକା ଇଶା ନାୟକ ଶମ୍ଭୁକୁ ଜୀବନର ଅସ୍ଥିରତା, ବ୍ୟାକୁଳତା, ଶୂନ୍ୟତା ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ କହିବା ଓ 'ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ଖ'ରେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟିକା ମୁନି ମଲ୍ଲିକର ସ୍ୱପ୍ନଭାବନାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯିବା ଆଦି

ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୁକ୍ତ-ଗଦ୍ୟଛନ୍ଦର ଆଙ୍ଗିକଧର୍ମୀ ଭାଷା ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି। ତେଣୁ, 'ମୁକ୍ତ-ଗଦ୍ୟଛନ୍ଦର ଆଙ୍ଗିକ ଗଠନ'କୁ ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷାବିଚାରରେ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇନପାରେ ।

ନିଷ୍କର୍ଷ: ବସ୍ତୁତଃ, ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାଂପ୍ରତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରେ ଏକ ନୂତନ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଓ ସମ୍ଭାବନା ନେଇ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶିତ। ଚିରାଚରିତ ଧାରା ଓ ଶୈଳୀକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପରିବର୍ଜ୍ଜନ ପୂର୍ବକ ପରୀକ୍ଷାଧର୍ମୀ ବା ପ୍ରୟୋଗବାଦୀ ଧାରା ଓ ଶୈଳୀକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଆପଣେଇ ନେଇଛି ଉକ୍ତ କାଳର ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ। ଔପନ୍ୟାସିକମାନେ ଉପନ୍ୟାସର ଭାବ, ଭାଷା ଓ ଶୈଳୀର ନୂତନତା ଆଣିବାରେ ବେଶ୍ ତତ୍ପର। ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା ପାରମ୍ପରିକତାକୁ ପରିହାର କରି, ବ୍ୟାକରଣିକ ସଂରଚନାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ରହି ପ୍ରୟୋଗଲାଭ କରିଛି। ଧ୍ୱନି, ଶବ୍ଦ, ରୂପ, ବାକ୍ୟ ଆଦି ବ୍ୟାକରଣିକ ନୀତିନିୟମଠାରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଶୈଳୀବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ। ତେଣୁ, ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା ମୁଖ୍ୟତଃ ଶୈଳୀବିଜ୍ଞାନଧର୍ମୀ। ଅର୍ଥାତ୍, ଲେଖକମାନେ ସ୍ୱକୀୟ ଉପନ୍ୟାସରେ ଶୈଳୀବିଜ୍ଞାନ ପଦ୍ଧତିରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିବା ଲକ୍ଷଣୀୟ। ଫଳରେ ଧ୍ୱନିସୃଷ୍ଟିରେ ବିମ୍ବାତ୍ମକତା, ଶବ୍ଦସୃଷ୍ଟିରେ ପୌନଃପୁନିକତା, ରୂପରଚନାରେ ସମାନ୍ତରତା, ବ୍ୟାକରଣ ବହିର୍ଭୂତ ବାକ୍ୟ-ବିନ୍ୟାସ ଭଳି ଅନେକ ଭାଷିକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟରେ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ; ଯାହା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ତଥା ଶୈଳୀତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ ।

ପ୍ରାନ୍ତଟୀକା :

୧) ତ୍ରିପାଠୀ, ସନ୍ତୋଷ। 'କଥାକଳ୍ପ'। ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ପକ୍ଷୀଘର ପ୍ରକାଶନୀ, ମଧୁସୂଦନ ନଗର, ଭୁବନେଶ୍ୱର। ୨୦୨୧, ପୃ- ୩୫୪।

୨) 'ଝଙ୍କାର'। ୭୦ତମ ବର୍ଷ, ସଂଖ୍ୟା-୧, ମେଷ: ୧୪୨୫ ସାଲ, ଏପ୍ରିଲ: ୨୦୧୮। ପୃ-୯୯। (ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ- ଅଶୋକ କୁମାର ଦାଶଙ୍କ 'ଗର୍ବ କରିବାର କଥା: କଥା ଓ ଶୈଳୀ' ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ)

୩) ଦାସ, ରବୀନ୍ଦ୍ର କୁମାର। 'ଶୈଳୀବିଜ୍ଞାନର ଆଲୋକରେ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ'। ମୀରାମ୍ବିକା ପ୍ରକାଶନୀ, ବାଲେଶ୍ୱର। ପୃ- ୧୩୫ ।

Funding

No funding was received for conducting this study.

Does this article screened for similarity?

Yes

Conflict of interest

The Author has no conflicts of interest to declare that they are relevant to the content of this article.

About the Licenses

© Dr. Khageswar Meher 2024. The text of this article is open access and licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

Cite this Article :

Dr. Khageswar Meher, 1980 Parabarte Odia Upanyasara Bhasasilpa, Bageesha, Vol. No. 02, Issue No. 05, September - October 2024, Article No: BM2024/05-A004 | Page- 32-38